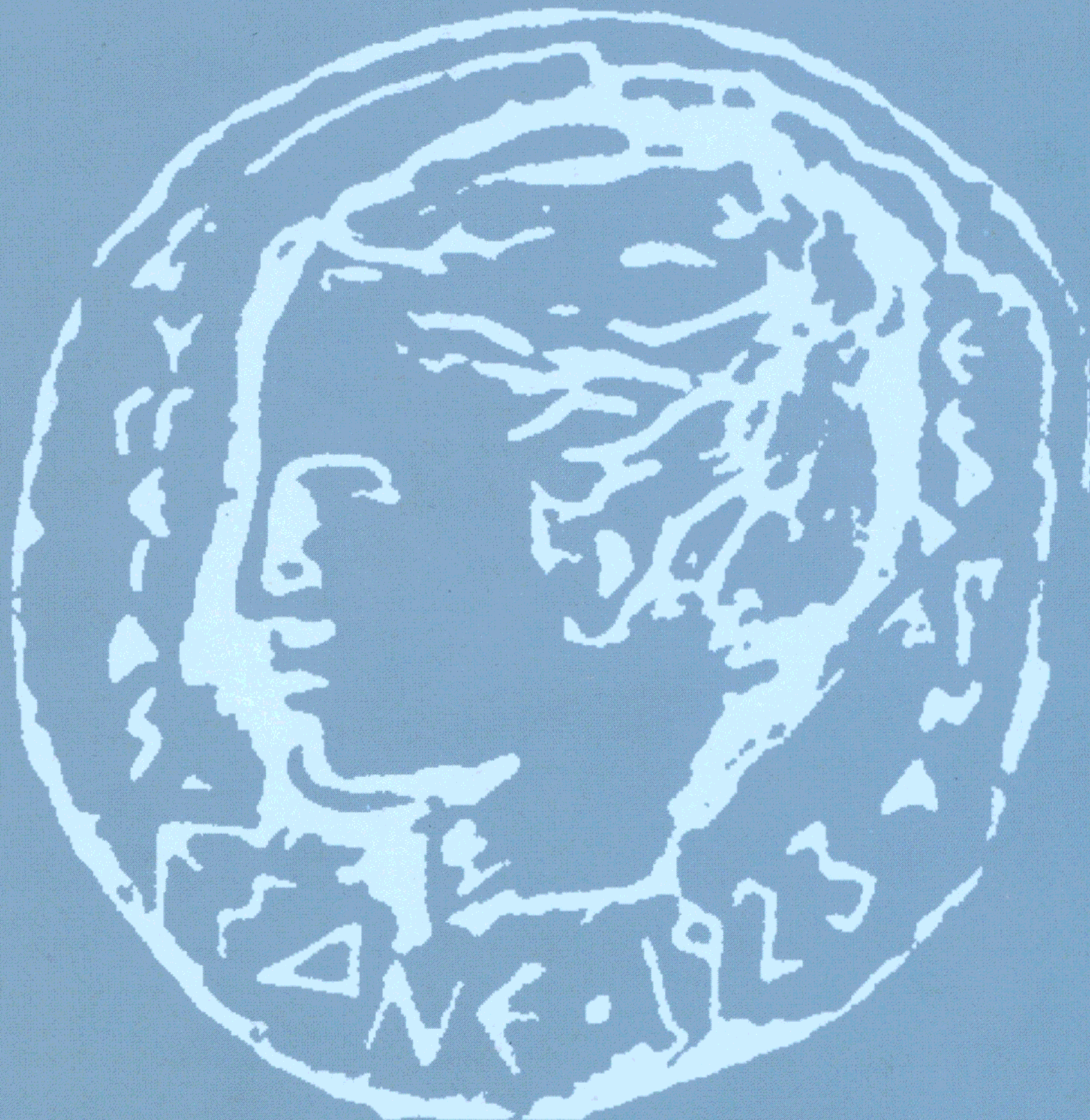

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

Τόμος 35 - Τεύχος 3 - Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1996

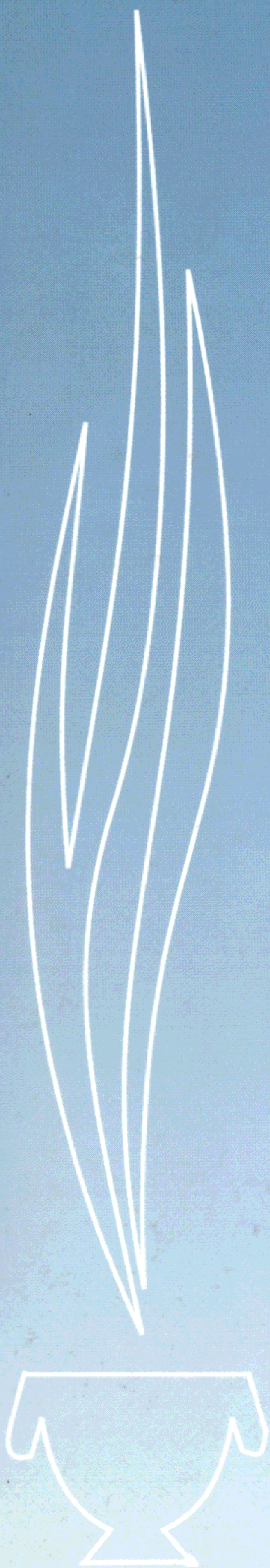

NOSILEFTIKI

QUARTERLY PUBLICATION OF THE
HELLENIC NATIONAL GRADUATE NURSES ASSOCIATION

Vol 35 - No 3 - July - September 1996

ISSN 1105-6843

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Συνέδριο του Συμβουλίου των Εθνικών Αντιπροσώπων του Διεθνούς Συμβουλίου Νοσηλευτών (ΔΣΝ) Απόδοση: Ε. Ράπτου	130
2. Η εκπροσώπηση των νοσηλευτών στην Ευρώπη Μ. Μαλγαρινού	134
3. Το στίγμα της ψυχικής νόσου: η άποψη της οικογένειας Δ. Λουκίσα	138
4. Χρόνια ασθένεια και οικογένεια: Νοσηλευτικές παρεμβάσεις Δ. Σαπουντζή-Κρέπια	152
5. Διατροφική υποστήριξη στο βαριά πάσχοντα Δ. Δημητρελλής, Ε. Μιτροπούλου	159
6. Τοποθέτηση νοσηλευτών για ασθενείς γενικού νοσοκομείου που παρουσιάζουν ψυχολογικά - ψυχιατρικά προβλήματα Μ. Πριάμι, Χ. Πλατί, Ι. Μαντάς	166
7. Δυσθυμικές καταστάσεις ανάμεσα στους νοσηλευτές Α. Παυλάκης	173
8. Η τεχνική «Δελφοί» στη μεθοδολογία της νοσηλευτικής έρευνας: κριτική ανάλυση Ε. Παπασταύρου	180
9. Σοφία Αποστολίδου - Λεδάκη Αφιέρωμα: Β. Λανάρα Επικήδειος: Κ. Μαυρίδου	187
10. Δραστηριότητες της Τοπικής Επιτροπής του ΕΣΔΝΕ Θεσσαλονίκης Ιουλίτα Πετροπούλου - Μαντζουράνη Αφιέρωμα: Άννα Λαζαρίδου - Παπαδοπούλου	190
11. Η Virginia Henderson, η πιο αγαπηγή νοσηλεύτρια του κόσμου απεβίωσε σε ηλικία 98 ετών Διεθνές Συμβούλιο Νοσηλευτών (ΔΣΝ) Απόδοση: Μ. Σπινθούρη	193
12. Υποτροφία εις μνήμην Ελένης Πατρινέλη 195	195
13. Συνέδρια 196	196
14. Οδηγίες για τους συγγραφείς 197	197

CONTENTS

1. Conference of the Council of National Representatives (CNR) of the International Council of Nurses (ICN) Translation: El. Raptou	130
2. Representation of Nurses in Europe M. Malgarinou	134
3. Family views on the stigma of mental illness D. Loukissa	138
4. Chronic illness and family: Nursing intervention D. Sapountzi - Krepia	152
5. Nutritional support to the critically ill patient D. Dimitrellis, E. Mitropoulou	159
6. Nurses' opinions for the hospitalized patients with psychological and psychiatric problems M. Priami, Ch. Plati, J. Mantas	166
7. Mood disturbances among cyptiot nurses A. Pavlakis	173
8. The «Delphi» technique in the methodology of nursing research. Critical analysis E. Papastavrou	180
9. Sophia Apostolidou - Ledakis A donation to her memory: V. Lanara Funeral oration: K. Mavridou	187
10. Activities of the Local Committee of HNGNA in Thessaloniki Ioulita Petropoulou - Mantzourani A donation to her memory: A. Lazaridou - Papadopoulou	190
11. Virginia Henderson, the most popular nurse of the whole world died at the age of 98 International Council of Nurses (ICN) Translation: M. Spinthouri	193
12. Scholarship in memory of Helen Patrinely 195	195
13. Conferences 196	196
14. Instructions to authors 197	197

- «ΤΑ ΕΝΥΠΟΓΡΑΦΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΔΕΝ ΕΚΦΡΑΖΟΥΝ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΕΣΔΝΕ».
- ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΛΛΑΓΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΝΑ ΜΑΣ ΤΟ ΚΑΝΕΤΕ ΓΝΩΣΤΟ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΛΑΒΕΤΕ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

Εθνικός Σύνδεσμος
Διπλωματούχων Νοσηλευτριών - Νοσηλευτών
Ελλάδος
Πύργος Αθηνών, Γ κτίριο, 2ος όροφος
Μεσογείων 2, 115 27 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 77 02 861

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ε. Αγιώτου-Δημοπούλου
Ε. Γουλιά
Α. Καλοκαιρινού
Μ. Μαλγαρινού
Α. Παπαδαντωνάκη
Ε. Πατηράκη
Α. Πορτοκαλάκη
Α. Ραγιά
Ε. Χαραλαμπίδου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Μαρία Μαλγαρινού
Επίτ. Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθηνών
Πύργος Αθηνών - Γ κτίριο, 2ος όροφος - 115 27 ΑΘΗΝΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ Α.Β.Ε.Ε.

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 80, 114 71 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 3624 728, 3609 342, 3601 605, FAX: 3601 679

ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Νοσηλεύτριες/ές-Σπουδαστριες/ές	2500	δρχ.
Οργανισμοί-Εταιρείες-Βιβλιοθήκες	4500	δρχ.
Εξωτερικού	40	\$
Τιμή τεύχους	750	δρχ.
Τιμή τευχών 1990, 1991	600	δρχ.
» » 1985-1989	500	δρχ.
Παλαιότερα τεύχη	400	δρχ.

Η τεχνική «Δελφοί» στη μεθοδολογία της νοσηλευτικής έρευνας: Κριτική ανάλυση

Ευρυδίκη Παπασταύρου

Ανώτερη Νοσηλευτική Λειτουργός, Νοσηλευτική Σχολή Κύπρου

ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ Η τεχνική «Δελφοί» στη μεθοδολογία της νοσηλευτικής έρευνας: Κριτική ανάλυση. Προϋπόθεση κάθε επιστημονικού κλάδου είναι η ανάπτυξη ενός σώματος γνώσης που να καθοδηγεί την πράξη. Η συμβολή της έρευνας στην επέκταση της νοσηλευτικής γνώσης, αποτελεί πλέον γεγονός αναμφισβήτητο και στοιχείο απαραίτητο για κάθε επιστήμη η οποία φιλοδοξεί να υπηρετήσει τον άνθρωπο σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο. Η ανάπτυξη όμως της μεθοδολογίας της έρευνας στη νοσηλευτική επιστήμη, επιβάλλει την καλλιέργεια κριτικού πνεύματος από το νοσηλευτή ο οποίος καλείται να εφαρμόσει την έρευνα στην καθημερινή νοσηλευτική πρακτική.

Στο άρθρο αυτό, επιχειρείται μια κριτική ανάλυση της τεχνικής «Δελφοί» η οποία έχει χρησιμοποιηθεί ευρύτατα στη νοσηλευτική έρευνα, και επικεντρώνεται στα εξής σημεία: Τα βασικά χαρακτηριστικά και λόγους χρησιμοποίησης της τεχνικής, τα προβλήματα της ομάδας των «ειδικών», την αμφισβήτηση επιστημονικής αυστηρότητας των ερωτηματολογίων, την έννοια της αποδοχής και διάφορες άλλες ελλείψεις.

Υποστηρίζεται ιδιαίτερα ότι η αναγνώριση θεωρητικών και μεθοδολογικών προκαταλήψεων και η έκταση στην οποία επηρεάζουν ή παρεμποδίζουν την επιστημονική ανάπτυξη της νοσηλευτικής, είναι ουσιώδης. Ειδικότερα, επισημαίνεται ότι κάθε μέθοδος ή τεχνική έρευνας, θα πρέπει να προσαρμόζεται προς τα ξεχωριστά και μοναδικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την επιστήμη, την τέχνη και τη φιλοσοφία της νοσηλευτικής. **Νοσηλευτική 3: 180-186, 1996.**

Βασισμένη στο αρχαίο Ελληνικό πνεύμα, η μέθοδος «Δελφοί» έχει χρησιμοποιηθεί πλατιά από διάφορους ερευνητές νοσηλευτές και μη, σ' ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και σε παγκόσμια κλίμακα.

Η παρούσα έννοια του όρου, αναφέρεται στον τύπο απογραφής ο οποίος παρέχει ένα αποτελεσματικό τρόπο για τη συλλογή και άθροιση

της ενημερωμένης κρίσης μιας ομάδας ειδικών, πάνω σ' ένα εξειδικευμένο θέμα¹. Παρόλον ότι «Δελφοί» σημαίνει μαντείο, η τεχνική αυτή δεν είναι ούτε μαντική, ούτε προφητική και δεν μπορεί να αφαιρέσει το πέπλο της αβεβαιότητας από το απρόβλεπτο μέλλον^{2,3}. Στην ουσία, η μέθοδος αποβλέπει στην κεφαλαιοποίηση της

εκλεπτυσμένης γνώμης της πλειοψηφίας, εφόσον στηρίζεται στην αρχή ότι: «Δύο κεφάλια, είναι καλύτερα από ένα»⁴.

Κατ' αρχήν, η τεχνική αποτελεί μια πολυσταδιακή προσέγγιση, όπου κάθε στάδιο βασίζεται στα αποτελέσματα του προηγούμενου. Συγκεκριμένα, αρχίζει με την παρουσίαση ενός ερωτηματολογίου προς μια ομάδα «ενημερωμένων ατόμων» πάνω σ' ένα ειδικό θέμα. Μετά την ανταπόκριση των ειδικών, τα δεδομένα αναλύονται και σχηματίζουν τη βάση ενός νέου ερωτηματολογίου, το οποίο επιστρέφεται στους συμμετέχοντες, ζητώντας να αναθεωρήσουν ή να υποστηρίξουν την αρχική τους γνώμη. Ο κύκλος συνεχίζεται με διαδοχικά ερωτηματολόγια, μέχρις ότου επέλθει γενική αποδοχή της ομάδας των ειδικών επί του συγκεκριμένου θέματος.

Το ενδιαφέρον για την τεχνική «Δελφοί» άρχισε γύρω στο 1950 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου χρησιμοποιήθηκε για την πρόβλεψη πιθανών επιδράσεων της ατομικής βόμβας. Αργότερα η μέθοδος επεκτάθηκε σε διάφορες περιοχές εφαρμογής και πέρα από τα γεωγραφικά σύνορα των Η.Π.Α. Στη νοσηλευτική η Crotty (1994)⁵ αναφέρει τη χρησιμοποίηση της μεθόδου σε 431 δημοσιευμένες έρευνες οι οποίες καλύπτουν διάφορους τομείς της νοσηλευτικής εκπαίδευσης και της κλινικής άσκησης.

Η Lindeman (1975)⁶ για παράδειγμα, προσπάθησε να εξακριβώσει τις προτεραιότητες στην κλινική νοσηλευτική έρευνα, θέμα το οποίο επίσης διερεύνησαν η Goodman (1986)⁷ και οι Bond and Bond (1987)⁸ εφαρμόζοντας την ίδια μεθοδολογία. Στη νοσηλευτική πρακτική, οι Farrel και Scherer (1983)⁹ επιχείρησαν να επιλέξουν κριτήρια αξιολόγησης της νοσηλευτικής φροντίδας ενώ η Anderson (1982)¹⁰ επιχείρησε τον καθορισμό επιπέδων κοινοτικής νοσηλευτικής άσκησης. Η αναγνώριση των χαρακτηριστικών βέλτιστης πρακτικής, ήταν το θέμα των Butterworth και Bishop (1995)¹¹ οι οποίοι χρησιμοποίησαν τη μέθοδο «Δελφοί» σε μια απογραφή 1221 Βρετανών νοσηλευτών, μαιών και υγειονομικών επισκεπτριών. Στη νοσηλευτική εκπαίδευση, η τεχνική χρησιμοποιήθηκε από τους Sullivan και Brye (1983)¹² με σκοπό τον

καθορισμό του περιεχομένου νοσηλευτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η Reid (1988)¹ χρησιμοποίησε τη μέθοδο «Δελφοί» για την αξιολόγηση του κλινικού περιβάλλοντος μάθησης, και η Crotly (1994)⁵ στην έρευνα του ρόλου του εκπαιδευτή/τριας νοσηλευτικής στην εφαρμογή του Σχεδίου 2000 στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Βασικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με τους Couper (1981)¹³, Sackman (1975)², Whitman (1990)¹⁴ και McKenna (1994)¹⁵, τα βασικά χαρακτηριστικά τα οποία διακρίνουν τη μέθοδο «Δελφοί» από τις άλλες μεθόδους έρευνας, είναι τα ακόλουθα:

- Η έννοια του «ειδικού» η οποία γενικά σημαίνει ένα αρκετά εκπαιδευμένο και έμπειρο άτομο πάνω σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα.
- Η χρήση των διαδοχικών ερωτηματολογίων, η οποία χαρακτηρίζεται από την επανάληψη και την επανατροφοδότηση, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να αλλάξουν γνώμη, να διαφωνήσουν ή να την υποστηρίξουν περισσότερο.
- Η εξασφάλιση της ανωνυμίας επιτρέπει στα άτομα που συμμετέχουν να δώσουν την αληθινή τους γνώμη χωρίς να επηρεάζονται από άλλα άτομα με ίσως μεγαλύτερη ισχύ και επιρροή.
- Η στατιστική ομαδική ανταπόκριση, η οποία περιλαμβάνει τη γνώμη ολόκληρης της ομάδας για ένα εξειδικευμένο θέμα.
- Η συστηματική εμφάνιση συμφωνίας απόψεων και η τάση σύγκλισης προς γενική αποδοχή, αποτελεί ίσως μοναδικό χαρακτηριστικό της μεθόδου.

Λόγοι χρησιμοποίησης της τεχνικής «Δελφοί»

Οι πρωτοπόροι στην τεχνική «Δελφοί» Linstone και Turrof (1975)¹⁶ έχουν απαριθμήσει διάφορους λόγους γιατί η μέθοδος μπορεί να προτιμηθεί από άλλες μεθόδους έρευνας:

- Όταν το πρόβλημα δεν είναι δυνατόν να υποβληθεί σε ακριβείς αναλυτικές τεχνικές,

αλλά μπορεί να ωφεληθεί από την υποκειμενική γνώμη σε συλλογική βάση.

- Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχει σχετική έλλειψη εμπειρικών δεδομένων πάνω σ' ένα συγκεκριμένο θέμα⁹ και όταν η απόφαση για τη χρησιμοποίηση της μεθόδου επικεντρώνεται γύρω από τις διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις¹.

- Όταν ο πληθυσμός που θα δώσει τις πληροφορίες παρουσιάζει ποικίλο υπόβαθρο όσον αφορά την εμπειρία και την ειδικότητα, αλλά η ετερογένεια του θα πρέπει να διατηρηθεί ώστε να επιβεβαιωθεί η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

- Η μέθοδος είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική σε δύσκολα θέματα για τα οποία δεν υπάρχουν σαφείς απαντήσεις⁶, ενώ τα αποτελέσματα τυγχάνουν μεγαλύτερης αποδοχής εκ μέρους των μελών κάποιου οργανισμού¹⁷. Αυτό ίσως να οφείλεται στη συμμετοχή των μελών στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων και θεωρείται υψηλής σημασίας για την ανάπτυξη της μελλοντικής πολιτικής στη νοσηλευτική^{18,15}.

- Η τεχνική «Δελφοί» περιγράφεται επίσης σαν μια από τις φθηνότερες μεθόδους έρευνας^{2,19,20,21}, εφόσον αποφεύγεται η μη αναγκαία ανάλυση δεδομένων και μόνο χρήσιμο και σχετικό υλικό διοχετεύεται πίσω στους συμμετέχοντες.

Στη βιβλιογραφία αναφέρονται διάφορες παραλλαγές και οι «Δελφοί» έχουν χρησιμοποιηθεί για τόσο διαφορετικούς σκοπούς που η αρχική μορφή τους είναι δύσκολο να εξακριβωθεί. Φυσικά αυτή η τάση τροποποίησης στην ερευνητική προσέγγιση δεν είναι μοναδική σ' αυτή τη μέθοδο. Η γνήσια «λειτουργική έρευνα» (action research) έχει επίσης γίνει αντικείμενο πολυάριθμων παραλλαγών και τέτοιες διασκευές είναι αναμενόμενες σ' ένα ερευνητικό πεδίο που έχει ως στόχο την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης δραστηριότητας¹⁵.

Κριτική της τεχνικής στη μεθοδολογία της έρευνας

Η τεχνική «Δελφοί» στη νοσηλευτική έρευνα, έχει γίνει αντικείμενο αυστηρής κριτικής, η

οποία επικεντρώνεται βασικά γύρω από τη σύνθεση της ομάδας των ειδικών, την έννοια της αποδοχής και την εγκυρότητα του ερωτηματολογίου.

• Η ομάδα των ειδικών

Όσον αφορά τη σύνθεση της ομάδας, πολύ λίγες μελέτες υπάρχουν οι οποίες να καθορίζουν ακριβή κριτήρια επιλογής των μελών. Η έννοια των «ειδικών» φαίνεται υπονοούμενη από το γεγονός ότι αποκλείονται για επιλογή παρά να πληρούν οποιαδήποτε ειδικά επίπεδα²². Ακόμη και υποστηρικτές της μεθόδου, όπως οι Linstone και Turrof (1975)¹⁶ αναφέρονται στην παγίδα της «απατηλής εξειδίκευσης» και η Reid (1988)¹ υποστηρίζει ότι η επιλογή των μελών της ομάδας γίνεται τις περισσότερες φορές με αυθαίρετο τρόπο. Ο Sackman (1975)² σαν ο σημαντικότερος κριτικός της μεθόδου «Δελφοί» ισχυρίζεται ότι η εμπιστοσύνη στη γνώμη των ειδικών στις κοινωνικές επιστήμες έχει προ πολλού τεθεί υπό αμφισβήτηση ενώ ταυτόχρονα δίνει έμφαση στην ωφελιμότητα της γνώμης των «μη ειδικών».

Η Crotty (1994)⁵ υποστηρίζει ότι η έννοια του «ειδικού» δεν αποτελεί κατάλληλο επιχείρημα στη νοσηλευτική, λόγω του ποικίλου πεδίου εμπειρίας και γνώσης. Λέγεται ακόμα ότι, σε αντίθεση με άλλα επαγγέλματα, στη νοσηλευτική δεν υπάρχει διαπιστωμένος «κλινικός ειδικός» νοσηλευτής⁷ παρόλον ότι υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον στην ιδέα αυτή και στον τρόπο που προκύπτει ο «ειδικός» μέσα από την ικανότητα στην πρακτική²³. Είναι συνεπώς αναμενόμενο, τα κριτήρια επιλογής ειδικών στη νοσηλευτική να διαφέρουν από μελέτη σε μελέτη. Επιπρόσθετα, τα κριτήρια αυτά θα μπορούσαν να δώσουν βάση σε κριτική σχετικά με τη μεροληψία, την ισότητα και την αξιοπιστία της ομάδας που επιλέγεται⁵.

Το μέγεθος της ομάδας επίσης διαφέρει σε αξιοσημείωτο βαθμό στις διάφορες νοσηλευτικές έρευνες. Η κριτική της Reid (1988)¹ απαριθμεί 13 δημοσιευμένες έρευνες στον τομέα υγείας όπου το μέγεθος της ομάδας ποικίλλει από 10 μέχρι 1685 μέλη. Το μέγεθος σχετίζεται με

προβλήματα ανταπόκρισης και φτωχική αξιοπιστία των αποτελεσμάτων, διότι σε πολλές μελέτες το ποσοστό ανταπόκρισης μειώνεται σε αναλογία αντίστροφη του μεγέθους της ομάδας. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερη είναι η ομάδα ειδικών που λαμβάνει μέρος, τόσο μικρότερο είναι και το ποσοστό ανταπόκρισης στον δεύτερο, τρίτο και επόμενους γύρους της μεθόδου «Δελφοί».

Φτωχικό ποσοστό ανταπόκρισης έχει ακόμη παρατηρηθεί στην τυχαία επιλογή του δείγματος από μεγάλους πληθυσμούς, όπως παραδείγματος χάριν το καταστροφικό ποσοστό που είχαν οι Farrel και Scherer (1983)⁹. Μια άλλη εξήγηση που δίνεται σ' αυτό το φαινόμενο^{1,15} είναι η κόπωση η οποία αποδίδεται στα πολλά διαδοχικά ερωτηματολόγια. Άτομα που δεν ανταποκρίθηκαν εξήγησαν την αποχή τους σε πιέσεις φόρτου εργασίας και κόπωση η οποία είχε προκληθεί από τις πολλές έρευνες στις οποίες εκλούντο να λάβουν μέρος¹¹.

• Το ερωτηματολόγιο

Οι πλέον βάσιμοι ισχυρισμοί εναντίον της μεθόδου «Δελφοί» αναφέρονται στον σχηματισμό του ερωτηματολογίου και στην έλλειψη παντελούς επιστημονικής αυστηρότητας. Επιστημονικές αξιολογήσεις της τεχνικής στη μεθοδολογία της έρευνας, έχουν συγκρίνει τα ερωτηματολόγια με επαγγελματικά κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται σε ψυχολογικά τεστ². Επί αυτού του εδάφους, οι διάφοροι αναλυτές ισχυρίζονται ότι η μέθοδος «Δελφοί» αγνοεί κάθε έννοια επαγγελματικού και επιστημονικού επιπέδου. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη μέθοδος δεν αποτελεί κλίμακα μέτρησης, αλλά μια καλά δοκιμασμένη μέθοδο επικοινωνίας^{17,24}. Η δε Reid (1988)¹ υπεραμύνεται της μεθόδου, τονίζοντας ότι αυτή χρησιμοποιείται σαν εναλλακτική λύση σε περιπτώσεις όπου δεν μπορεί να εφαρμοσθεί κάποια άλλη περισσότερο επιστημονική μέθοδος συλλογής πληροφοριών.

Η χρήση ανοικτού ερωτηματολογίου συνήθίζεται στις κλασσικού τύπου «Δελφοί» έρευνες, επιτρέποντας στα άτομα που συμμετέχουν πλήρη ελευθερία στις απαντήσεις τους¹⁴ και υπαγορεύεται από τις περιπτώσεις όπου υπάρχουν ελάχιστες

στοιχειοθετημένες πληροφορίες επί του θέματος. Με τον τρόπο αυτό γίνεται δυνατή η συλλογή μιας τεράστιας ποσότητας πληροφοριών οι οποίες όμως δεν είναι πάντα σχετικές με το υπό έρευνα θέμα. Αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι αρχίζοντας με ένα κατάλογο πληροφοριών ο οποίος είναι ισοδύναμος του δεύτερου γύρου μπορεί μακροχρόνια να έχει περισσότερα πλεονεκτήματα. Αυτό συμβαίνει διότι τα δεδομένα που δίνονται είναι περισσότερο σχετικά με το θέμα και λιγότερο δύσκολο να αναλυθούν^{12,25}.

• Η έννοια της αποδοχής

Η μέγιστη έλλειψη της τεχνικής «Δελφοί» αναφέρεται στο σημείο κατά το οποίο η συμφωνία μεταξύ των μελών μετατρέπεται σε αποδοχή. Εκτός από το γεγονός ότι η αποδοχή δεν καθορίζεται επαρκώς, φαίνεται ότι οι περισσότεροι ερευνητές δεν επιχειρούν να θέσουν το επίπεδο αυτό εκ των προτέρων. Η απόφαση λαμβάνεται μετά τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων, γεγονός που αποδεικνύει ότι η αποδοχή γίνεται με αυθαίρετο τρόπο²². Αυτό το φαινόμενο έχει παρατηρηθεί σε διάφορες έρευνες^{26,27} όπου βασικά χρησιμοποιήθηκε η έννοια του εμπειρισμού σαν κριτήριο καθορισμού της αποδοχής.

Οι πλέον συνηθισμένες μέθοδοι οι οποίες αναφέρονται στη βιβλιογραφία για τον καθορισμό της αποδοχής, είναι οι μέσοι όροι⁶, τα ποσοστά^{3,11,24} και η σταθερή απόκλιση^{26,27}. Είναι όμως ενδιαφέρον ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η χρησιμοποίηση διαφορετικών μεθόδων πιθανόν να καταλήξει σε διαφορετικά αποτελέσματα. Παραδείγματος χάριν, η χαμηλή σταθερή απόκλιση η οποία ερμηνεύεται σαν ισχυρή αποδοχή, μπορεί να παρουσιάζει ένα ποσοστό μικρότερο του 50% συμφωνίας στο συγκεκριμένο θέμα²⁸. Συνεπώς, ενώ τα μέλη της ομάδας συμφωνούν μεταξύ τους, υπάρχει πιθανότητα να διαφωνούν με την κατηγορία όπως έχει παρουσιασθεί από τον ερευνητή. Έτσι, ενώ η κριτική γύρω από το θέμα της αποδοχής επικεντρώνεται γύρω από τον *a priori* καθορισμό του επιπέδου της αποδοχής, εν τούτοις η έννοια της αποδοχής με τη χρησιμοποίηση διαφορετικών μεθόδων δεν διασαφηνίζεται πλήρως.

Ακόμη ένα μειονέκτημα της τεχνικής, αποτελεί η αδυναμία της να καθορίσει τις πιθανές διαφορές συμφωνίας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας σε περιπτώσεις όπου η ομάδα των ειδικών αποτελείται από διάφορες άλλες υπο-ομάδες. Αυτό σημαίνει ότι η γενική αποδοχή θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα ψηλού ποσοστού συμφωνίας εκ μέρους κάποιας συγκεκριμένης υπο-ομάδας ενώ οι άλλες δεν συμμερίζονται τον ίδιο βαθμό συμφωνίας²⁸.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι τα μέλη της ομάδας των ειδικών συμφωνούν επί κάποιου θέματος, αυτό δε σημαίνει ότι το θέμα διασαφηνίζεται πλήρως. Θα μπορούσαν για παράδειγμα οι ειδικοί να συμφωνήσουν για κάποια έννοια, η οποία όμως μπορεί να ερμηνευθεί ποικιλοτρόπως από το κάθε μέλος.

Μερικοί κριτικοί αναφέρονται στην «κίβδηλη» αποδοχή² ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι το πρόβλημα έγκειται στην ατομική χρήση της τεχνικής και όχι στην τεχνική καθαυτή¹. Φαίνεται λοιπόν ότι ο ερευνητής επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο αποδοχής που επέρχεται, είτε με τον τρόπο που σχεδιάζει και παρουσιάζει το υλικό στα ερωτηματολόγια, ή με τον τρόπο με τον οποίο αναλύει και κατηγοριοποιεί τις απαντήσεις. Η ατομική χρήση της μεθόδου, μπορεί επίσης να εξηγήσει τις αόριστες ερωτήσεις, τις διαφορούμενες απαντήσεις και τα αποτελέσματα τα οποία πιθανόν να αντιπροσωπεύουν σύνθετη αμφιβολία όπως ακριβώς έχει εντοπισθεί από τον Sackman².

• Αξιοπιστία Προκατάληψη και Ανωνυμία

Η αξιοπιστία της μεθόδου «Δελφοί» έχει προκληθεί επί εδάφους ελλείψεως στοιχείων ότι η μέθοδος είναι αξιόπιστη² ενώ η έννοια του «πανομοιότυπου» παραμένει ανοικτή¹.

Η προκατάληψη η οποία εισάγεται από τον ερευνητή στην ερμηνεία των ευρημάτων²⁹, αποτελεί ακόμη ένα περιορισμό στη χρήση της μεθόδου. Συγκεκριμένα, η κατηγοριοποίηση η οποία επιχειρείται στις συνήθως τεράστιες ποσότητες υλικού που δίνεται στο πρώτο ερωτηματολόγιο, έχει υπογραμμισθεί σαν σοβαρή μεθοδολογικά αδυναμία²⁴. Ο διαχωρισμός των απαντήσεων σε κατηγορίες, περιλαμβάνει αναπόφευ-

κτα το στοιχείο της προκατάληψης εφόσον ο ερευνητής μπορεί να επιβάλει το δικό του σύστημα κατηγοριοποίησης. Επίσης, μικρές λεκτικές διαφορές μπορεί να αποκρύπτουν μεγάλες και πραγματικές διαφορές στην έννοια των απαντήσεων. Επομένως οι ανταποκρίσεις γίνονται αντικείμενο μετάφρασης τόσο του λεκτικού όσο και του εννοιολογικού περιεχομένου, όπως ακριβώς το αντιλαμβάνονται οι αναλυτές. Η ερμηνεία αυτή μπορεί επιπρόσθετα να επηρεασθεί από προσωπικές αντιλήψεις, αξίες και πεποιθήσεις, οι οποίες δεν είναι κατ' ανάγκη παρόμοιες με εκείνες της ομάδας. Συνεπώς, η κριτική ότι τα αποτελέσματα των ερευνών που χρησιμοποιούν τη μέθοδο «Δελφοί» είναι ανοικτά σε διαστρέβλωση λόγω χειρισμού των απόψεων, είναι βάσιμη και αποδεκτή²¹.

Γι' αυτό, σαν αντίβαρο στα προβλήματα της διαδικασίας της κατηγοριοποίησης, ορισμένοι ερευνητές χρησιμοποίησαν ομάδες ειδικών¹¹ ή ακόμη ομάδες εμπειρογνομώνων στην επικοινωνία⁶ για την αναθεώρηση των κατηγοριών, έτσι ώστε ν' αυξήσουν την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων τους.

Αλλά σημεία κριτικής, αναφέρονται στο ότι η μέθοδος «Δελφοί» είναι χρονοβόρα³⁰ εφόσον θα πρέπει να σταλούν τουλάχιστον δύο σειρές ερωτηματολογίων. Υπάρχουν όμως παραδείγματα ερευνών όπου τρεις γύροι συμπληρώθηκαν σε ένα μήνα¹¹, ενώ τροποποιημένη η μέθοδος διήρκεσε μόνο μιάμιση ώρα³¹.

Επιπρόσθετα σημεία κριτικής περιλαμβάνουν την ενθάρρυνση βιαστικής και ασύνητης κρίσης⁷ εκ μέρους των ατόμων που συμμετέχουν, καθώς και έλλειψη υπευθυνότητας η οποία πιθανόν να οφείλεται στην πλήρη ανωνυμία. Τα προβλήματα όμως αυτά μπορούν να αποφευχθούν με την πρόταση του Raugh³² για «οιονεί ανωνυμία». Προτείνεται δηλαδή, οι συμμετέχοντες στην έρευνα να είναι γνωστοί μεταξύ τους, αλλά η γνώμη τους να παραμένει αυστηρά ανώνυμη και απόρρητη. Αυτή η προσέγγιση ενθαρρύνει τα μέλη της επιλεγόμενης ομάδας, γνωρίζοντας ποιοι άλλοι συμμετέχουν, να ανταποκριθούν περισσότερο. Φυσικά και σε αυτή την περίπτωση υπάρχει πιθανότητα τα μέλη να

συνεργασθούν μεταξύ τους, επηρεάζοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό τα αποτελέσματα, τη συμφωνία και το επίπεδο αποδοχής.

Άλλοι αναλυτές ισχυρίζονται ότι η μέθοδος δεν παρέχει την ευκαιρία της κατά πρόσωπον αλληλεπίδρασης και μπορεί να υπάρξουν παρεξηγήσεις στις γραπτές συναλλαγές³⁰. Υπογραμμίζεται δηλαδή η αδυναμία της μεθόδου να γίνει υποκατάστατο οποιασδήποτε άλλης μορφής επικοινωνίας²⁴. Γι' αυτό υποστηρίζουν ότι οι αδυναμίες και οι περιορισμοί της μεθόδου μπορούν να εξισορροπηθούν από τα πλεονεκτήματά της, εφόσον δεν χρησιμοποιείται μεμονωμένα από άλλες προσεγγίσεις, αλλά σε συνδυασμό με άλλες ερευνητικές μεθόδους⁵.

Συνεπώς, η μέθοδος «Δελφοί» δεν υιοθετείται για την επιστημονική αυστηρότητα της οποίας τη φιλοδοξία ποτέ δεν διεκδίκησε. Η τεχνική γίνεται αποδεκτή περισσότερο ως ένας χρήσιμος και καλά δοκιμασμένος τρόπος συλλογής εξειδικευμένης γνώμης πάνω σε μελλοντικά σχέδια, απόψεις και ιδέες³ διαφορετικών ομάδων ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα.

Θα πρέπει επίσης να τονισθεί ότι η μέθοδος απλά προσφέρει το μέσο για το σχηματισμό μιας βάσης δεδομένων τα οποία θα πρέπει να ερευνηθούν πιο αναλυτικά. Η τεχνική δεν μπορεί να αναλύσει εις βάρος και να αποσαφηνίσει έννοιες οι οποίες χρειάζονται μια ίσως περισσότερο ποιοτικής μορφής ερευνητική προσέγγιση. Τα αποτελέσματα τα οποία δίνουν έρευνες που χρησιμοποιούν την τεχνική «Δελφοί» δεν μπορούν να δώσουν σαφείς και ξεκάθαρες απαντήσεις σε ερευνητικά ερωτήματα. Μπορούν όμως να αποτελέσουν την αφετηρία και τη βάση για μια εις βάρος ανάλυση της πολυπλοκότητας σύγχρονων νοσηλευτικών προβλημάτων.

Υποστηρίζεται τέλος ότι η ανθρωπιστική και η ολιστική φιλοσοφία της νοσηλευτικής θα πρέπει να βρίσκει έκφραση στις μεθόδους επιστημονικής έρευνας που χρησιμοποιεί. Οι δρόμοι που οδηγούν στη γνώση και στην αληθινή φιλοσοφική κληρονομιά της νοσηλευτικής, χρειάζονται ίσως περισσότερο προβληματισμό, μεγαλύτερο σκεπτικισμό και σχολαστική αναθεώρηση.

EVRIDIKI PAPASTAVROU The «Delphi» technique in the methodology of nursing research:

Critical analysis. *The development of a specialized body of knowledge that is scientifically based, is essential for nursing as a scientific discipline. The current body of knowledge that is unique to nursing can best be expanded through further research endeavours. But the development of research methodologies in nursing science, equally dictates the development of critically thinking practitioners who will use research findings in their professional practice. Specifically, it is argued that it is essential to recognise theoretical and methodological prejudices and the extent to which they influence nursing's scientific progress.*

The purpose of this review is to critically analyse the use of «Delphi technique» in nursing research. «Delphi» as a research method has been the object of several criticisms. These criticisms focus mainly around the notion of experts, the panel composition and the meaning of consensus. Poor response rate, high attrition and fatigue, lack of accountability and questionnaires lacking scientific rigour represent additional points of critique.

*Finally, it is argued that the humanistic, caring and holistic philosophy should find expression in any research method used in nursing. **Nosileftiki 3: 180-186, 1996.***

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Reid, W.: The Delphi Technique: Its contribution to the Evaluation of Professional Practice. IN: Ellis R., Professional Competence and Quality Assurance in the Caring Profession. Chapman and Hall, London 1989.
2. Sackman H.: Delphi Critique, Lexington, Massachusetts 1975.
3. Butterworth T.: Continuity in Research and Teaching. Nursing Standard 5(35), 31-5, 1991.
4. Ventura M., Walligora - Serafin B.: Study Priorities Identified by Nurses in Mental Health Settings. International journal of Nursing Studies, Vol. 18: 41-46, 1981.
5. Crotty M.: The Emerging Role of the Nurse

- Teacher in Project 2000 Programmes in England Ph. D. Thesis, The University of Manchester, 1994.
6. Lindeman C.: Delphi Survey of Priorities in Clinical Nursing Research, *Nursing Research*, November - December 1975, Vol. 24, No. 6, 1975.
 7. Goodman C.M.: The Delphi Technique: A critique, *Journal of Advanced Nursing*, 12, 729-34, 1987.
 8. Bond S. and Bond J.: A Delphi Survey of Clinical Nursing Research priorities, *Journal of Advanced Nursing*, 7 (6), 565-576, 1982.
 9. Farrel P. and Scherer K.: The Delphi Technique as a Method for Selecting Criteria to evaluate nursing care. *Nursing Papers (Canada)* 15(1) 5160.1983.
 10. Anderson P.: The Delphi Technique in Practice. *Australian Journal of Advanced Nursing* 3(2), 22-33, 1986.
 11. Butterworth T. and Bishop V.: Identifying the characteristics of Optimum Practice; Findings from a survey of practice experts in Nursing. University and Health Visiting. *Journal of Advanced Nursing* 22; 24-32, 1995.
 12. Sullivan E. and Brye C.: Nursing Future: Use of the Delphi Technique for Curriculum Planning. *Journal of Nursing Education*. Vol. 22, No. 5: 187-189, 1983.
 13. Couper M.: The Delphi Technique: Characteristics and Sequence Model. *Advances in Nursing Science*, October 1984.
 14. Whitman N.: The Committee Meeting Alternative using the Delphi Technique. *Journal of Nursing Administration*, No. 7-8, July-August, 1990.
 15. Mc Kenna H.: The Delphi Technique: A worthwhile Research Approach for Nursing? *Journal of Advanced Nursing*, 19; 1221-1225, 1994.
 16. Linstone H.A. and Turoff M.: *The Delphi Method: Techniques and Application*, Addison-Wesley Reading, Massachusetts, 1975.
 17. Pill J.: The Delphi Method: Substance, Context, a critique on annotated bibliography. *Socio-economic Planning Science* 5: 57-71, 1971.
 18. Loughlin K. G. and Moore L.F.: Using Delphi to achieve Continent objectives and activities in a paediatric department. *Journal of Medical Education*, 54(2): 101-106, 1979.
 19. Lyons H.: Solution by Consensus. *Health and Social Service Journal*, December 10, 1981.
 20. Charlton J.R.H., Patrick D.L., Mathews B. and West P.A.: Spending Priorities in Kent: A Delphi study. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 35: 288-292.
 21. Polit D. and Hungler B.: *Essentials of Nursing Research*, Third Edition, Lippincot, Philadelphia, 1993.
 22. Williams P. and Webb C.: The Delphi Technique: A methodological discussion. *Journal of Advanced Nursing*, 19: 180-186, 1994.
 23. Benner P.: *From Novice to Expert: Excellence and Power in Clinical Nursing*. Addison-Wesley Publishing Company, California, 1984.
 24. Butterworth T.: Meeting the challenge of a New Europe, *Nursing standard*, January 9, Vol. 5: 15-16, 1991.
 25. Duffield C.: The Delphi Technique: A comparison of results obtained using two expert panels. *International Journal of Nursing Studies*. Vol. 30, No. 3: 227-237, 1993.
 26. White E.: The future of psychiatric Nursing by the year 2000: A Delphi study. Department of Nursing. The university of Manchester, Manchester 1991.
 27. Mead D.M.: Innovation in nursing care and the development of primary nursing in Wales. Impublished report, D.O.H., London 1992.
 28. Papastavrou E.: A Delphi survey of the clinical role of the nurse teacher in Cyprus. MSc thesis, School of Nursing studies, University of Manchester, Manchester, 1995.
 29. Dodge B. and Clarke R.: Research on the Delphi Techniques: Research Briefing. *Educational Technology*. April 58-60. 1977.
 30. Strauss H.J. and Ziegler L.H.: The Delphi Technique and its uses in Social Science Research. *Journal of Creative Behaviour* 9 (4): 253-259, 1975.
 31. Beech B.: Changes: The Delphi Technique adopted for classroom education of clinical placements. *Nurse Education Today*, 11:207-212, 1991.
 32. Raugh W.: The Decision Delphi: Techological Forecasting and Social Change, 15: 159-169, 1979.